

Ponyatyyny apparat pedahohyky y obrazovannya / H. F. Kumaryna, N. M. Nazarova ; pod red. M. A. Halahuzovoy. – M., 1998. – Vyp. 3. **20. Mol' A.** Sotsyodynamyka kul'tury / A. Mol'. – M. : Prohress, 1973. – 407 s. **21. Nyts'she F.** Antykhrystyany / F. Nyts'she // Sumerky bohov. – M. : Polytyzdat, 1989. – S. 17–93. **22. Syn'ov V. M.** Psykholoho-pedahohichni problemy defektolohiyi ta penitentsiariyi / V. M. Syn'ov. – K. : MP Lesya, 2010. – 779 s. **23. Spetsial'na pedahohika** : ponyatiyno-terminolohichnyy slovnyk / za red. akad. V. I. Bondarya. – Luhans'k : Al'ma-mater, 2003. – 436 s. **24. Suprun M. O.** Korektsiynе navchannya uchniv dopomizhnykh zakladiv osvity: vytoky, stanovlennya ta rozvytok (druha polovyna KhKh – persha polovyna KhKh st.) : monohrafiya / M. O. Suprun. – K. : Vyd-vo Palyvoda A. V., 2005. – 328 s. **25. Taranchenko O. M.** Systema spetsial'noho navchannya ditey zi znyzhenym slukhom v Ukraini (istorychnyy aspekt) : monohrafiya / O. M. Taranchenko. – K. : LITO, 2008. – 211 s. **26. Sternyna Zh. M.** Teoryya y metodyka vospytannya slerykh y slabovydyashchykh shkol'nykov : ucheb. pos. / Zh. M. Sternyna. – L. : LHPY ym. A. Y. Hertseny, 1980. – 76 s. **27. Shevtsov A. H.** Osvitni osnovy reabilitolohiyi : monohrafiya / A. H. Shevtsov. – K. : MP Lesya, 2009. – 484 s. **28. Sheremet M. K.** Problemy ta perspektyvy spetsial'noyi osvity / M. K. Sheremet // Korektsiyna pedahohika. Visnyk Ukrainy'skoyi asotsiatsiyi korektsiynykh pedahohiv. – 2007. – № 1. – 24 s. **29. Yarmachenko M. D.** Istoriya surdopedahohiky : navch. posib. dlya stud. def. fak-tov ped. inst-tiv / M. D. Yarmachenko. – K. : Vyshcha shkola, 1975. – 423 s. **30. Isserlin M.** Psychiatrie und Heilpadagogik / Isserlin M. // H. Goepfert (Hrsg.). Bericht iiber den ers-ten KongreB fur Heilpadagogik in Munchen. – Berlin, 1923.

**Дегтяренко Т. М. Корекційно-реабілітаційна допомога особам з психофізичними порушеннями як суспільний феномен та об'єкт спеціальної педагогіки**

У статті відмічається, що розпочата в Україні реформа спеціальної освіти вимагає глибокого, всебічного і творчого осмислення корекційно-реабілітаційної діяльності як суспільного феномену. Здійснено критичне переосмислення історичного досвіду здобутого у цій галузі. Підкреслено значення наукових розробок вчених в Україні для розвитку системи спеціальної освіти. Зазначено, що здобутий досвід має враховуватися на сучасному етапі реформування спеціальної освіти. Це дозволить визначити виважені підходи до розроблення інноваційних стратегій у цій галузі, та розробити освітні технології, які забезпечуватимуть трансформаційну перебудову системи спеціальної освіти в умовах глобалізації всіх соціальних процесів.

*Ключові слова:* корекційно-реабілітаційна діяльність, особи з психофізичними порушеннями, реформування системи спеціальної освіти..

**Дегтяренко Т. Н. Коррекционно-реабилитационная помощь лицам с психофизическими нарушениями как общественный феномен и объект специальной педагогики**

В статье отмечается, что начатая в Украине реформа специального образования требует глубокого, всестороннего и творческого осмысления коррекционно-реабилитационной деятельности как общественного феномена. Осуществлено критическое переосмысление исторического опыта приобретенного в этой области. Подчеркнуто значение научных разработок ученых в Украине для развития системы специального образования. Указано, что этот опыт должен учитываться на современном этапе реформирования специального образования. Это позволит определить взвешенные подходы к разработке инновационных стратегий в этой области, и разработать образовательные технологии, которые будут обеспечивать трансформационную перестройку системы специального образования в условиях глобализации всех социальных процессов.

*Ключевые слова:* коррекционно-реабилитационная деятельность, лица с психофизическими нарушениями, реформирование системы специального образования.

**Dehtyarenko T. Correctional-rehabilitation help for persons with mental and physical impairments as a social phenomenon and object of special pedagogics**

The article notes that the reform of special education started in Ukraine requires deep, comprehensive and creative interpretation of correction and rehabilitation activities as a social phenomenon. A critical reassessment of the historical experience in this field has performed. Stressed the importance of scientific research of scientists in Ukraine for the development of special education. It is indicated that the extracted experience should be taken into account at the present stage of the reform of special education. This will determine the weighted approaches to the development of innovative strategies in this field, and to develop educational technologies that will provide a transformational restructuring of the system of special education in the context of globalization of social processes.

*Key words:* correctional-rehabilitation activity, persons with mental and physical impairments, the reform of the system of special education.

Стаття надійшла до редакції 25.10. 2013 р.

Статтю прийнято до друку 25.10. 2013 р.

УДК 376.016-056.36:519

**ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УСНОЇ ЛІЧБИ В СТАРШИХ КЛАСАХ ДОПОМІЖНОЇ ШКОЛИ**

**Дубовський С. О.**

кандидат педагогічних наук, доцент

Загальноосвітня спеціальна школа для дітей з особливими освітніми потребами здійснює навчання,

виховання, розвиток і підготовку до суспільно-значимої праці аномальних дітей. Математика посідає особливе місце серед дисциплін, що вивчаються учнями допоміжної школи оскільки знання і навички з цієї дисципліни знаходять широке і повсякденне застосування у побуті та сфері обслуговування, на промисловому виробництві, у сільськогосподарській і обслуговуючій праці тощо. Математика належить до тієї групи дисциплін, що мають велику кількість засобів і прийомів для розвитку у аномальних дітей психічних процесів сприйняття, мислення, уваги, мови і пам'яті. Особливе значення з цієї точки зору має проведення роботи з розв'язання дітьми арифметичних задач і усної лічби.

Шкільним навчальним планом передбачаються щоденні заняття з математики з першого по випускний клас включно. Програма як для молодших, так і для старших класів передбачає усні і письмові обчислення, знання дітьми мір і умінь користатися ними під час здійснення вимірювань і в різних побутових ситуаціях, розв'язання різних типів арифметичних задач, вивчення елементів геометричного матеріалу тощо. Учні повинні опанувати визначеною системою арифметичних знань, умінь і навичок, розширити і поглибити свої кількісні уявлення про явища навколишньої дійсності.

Усна лічба, розв'язання арифметичних задач і прикладів, логічні завдання, різні практичні роботи (вимірювання, зважування, заміри часу, підрахунки вартості покупок тощо) зустрічаються в практиці допоміжної школи на уроках математики майже щодня. Під час виконання таких вправ і завдань в учнів формуються такі позитивні якості особистості, як наполегливість у роботі, самостійність, кмітливість, ініціативність, здатність міркувати нешаблонно і т.п. Можна стверджувати, що все це спрямовано на соціальну і побутову орієнтацію випускників допоміжної школи. Отже, вивчення курсу математики передбачає формування в дітей цілого ряду практичних і теоретичних умінь і навичок, які прямо чи опосередковано пов'язані із усною лічбою.

Особливе місце серед них приділяється умінням і навичкам рахувати усно. Усні лічба наближає дітей до реального життя, до кількісних характеристик навколишньої дійсності. Уміння швидко і правильно робити відносно нескладні обчислення в розумі має велике практичне значення. Спеціальні дослідження, присвячені вивченню різних аспектів методики викладання математики в допоміжній школі (В.І. Басюра, О.В. Гаврилов, С.О. Дубовський, Н.І. Королько, Н.Ф. Кузьміна-Сиром'ятнікова, О.М. Ляшенко, Г.М. Мерсіянова, М.М. Перова, І.В. Татьянчикова, А.О. Хилько, В.В. Ек та ін.), а також умовам ефективної соціальної адаптації випускників спеціальних шкіл (В.Ю. Карвялис, Ж.І. Намазбаева, В.М. Синьов, К.М. Турчинська та ін.) свідчать: ті аномальні школярі, які достатньо володіють прийомами усних обчислень, значно успішніше справляються з навчальними і трудовими завданнями на уроках ручної праці і професійно-трудової підготовки, а в наслідок цього і ліпше в цілому адаптуються в суспільстві, вони також краще орієнтовані у потребах суспільства і більш об'єктивно оцінюють свої можливості (О.П. Хохліна, І.В. Татьянчикова).

Крім цього, усна лічба разом з розв'язанням арифметичних задач є одним із засобів корекції і розвитку пізнавальної діяльності розумово відсталих учнів (В.І. Басюра, М.М. Перова, В.В. Ек і ін.)

Як свідчить практика допоміжної школи, систематичні вправи в усній обчислювальній роботі сприяють розвитку мови, пам'яті і логічного мислення дітей, оскільки сприсяються на активну участь таких психічних функцій, як увага, спостережливість, осмислення умови завдання, раціональний вибір послідовності дій чи міркувань тощо.

Можна констатувати що, усна лічба необхідна для успішного вивчення курсу математики взагалі, і всіх основних розділів її програми зокрема. Не опанувавши усними обчислювальними операціями, неможливо опанувати аналогічними письмовими прийомами, які неухильно несуть у собі елементи усних підрахунків.

Таким чином, математичні знання, уміння і навички можуть ефективно формувати в умовах проведення систематичної роботи з розвитку у аномальних дітей вміння рахувати усно.

У результаті ряду досліджень (В.І. Басюра, І.Г. Єременко, Н.Ф. Кузьміна-Сиром'ятнікова, М.І. Кузьмицька, П.Г. Тишин, М.М. Перова, Т.В. Ханутіна, А.О. Хилько, В.В. Ек і ін.) були виявлені особливості і труднощі засвоєння математичного матеріалу розумово відсталими дітьми, проаналізовані їхні причини і сформульовано деякі шляхи подолання таких труднощів та застереження помилок. Однак слід підкреслити, що до цього часу в методичній літературі недостатньо глибоко вивченим залишається питання про корекційну роль тих усних обчислень, що ґрунтуються не тільки на безпосередньо розрахунковій їх частині, а й на таких логічних прийомах, як аналіз, синтез, порівняння, упорядкування, заперечення, узагальнення, абстрагування і класифікація тощо. Саме цій проблемі присвячено наше дослідження.

У спеціальній дидактичній і методичній літературі проблемі корекційної спрямованості усної лічби до нашого часу присвячено відносно мало публікацій. Наявні теоретичні розробки й експериментальні дані (В.І. Басюра, О.В. Гаврилов, Г.М. Перова, Т.М. Дульнев, Н.Ф. Кузьміна-Сиром'ятнікова, О.М. Ляшенко, Г.М. Мерсіянова, В.В. Ек і ін.) в основному розкривають специфіку організації вправ з усної лічби в допоміжній школі і навчання аномальних дітей загальним і прикладним прийомам усних обчислень.

Вправи в усних обчисленнях повинні пронизувати майже кожний урок математики (В.І. Басюра,

Н.І. Королько, М.М. Перова, В.В. Ек і ін.). У допоміжній школі усна лічба зазвичай проводиться на початку уроку, після організаційного моменту. Оскільки на най відбувається значна віддача розумових сил, тривалість його не повинна перевищувати в початкових класах 3-5 хв., а в старших 5-8 хв. (Б.Л. Мершон, А.О. Хилько). Автори відзначають, «що проведення роботи з усної лічби дозволяє опитати у швидкому темпі, практично весь клас. Ця робота повинна за змістом бути органічно пов'язаною з темою уроку, як заохочення він може проводити ще і наприкінці уроку».

Разом з тим особливо підкреслюється, що «Темп роботи учнів не повинний приводити до помилок, інакше може відбутися закріплення невірних прийомів роботи. При підборі завдань, питань, дидактичних ігор, що використовуються під час усної лічби, необхідно піклуватися про їхню доступність і зацікавленість».

Перед усною лічбою ставляться наступні дидактичні задачі:

- 1) Готувати учнів до сприйняття нового матеріалу (коли для формування нових, складених розумових операцій актуалізується ряд вхідних у нього більш простих операцій).
- 2) Знайомити дітей з новими прийомами усних обчислень, закріплюючи при цьому вже відомі.
- 3) Переключати учнів з одного типу діяльності на іншій.
- 4) Готувати їх до життя і практичної діяльності, ставлячи перед ними завдання, з якими стикаються люди у повсякденному житті.

5) За допомогою системи спеціальних питань і завдань перевіряти усвідомленість і правильність виконання домашнього завдання («Відповіді в яких прикладах поділяються націло на 3? Які відповіді є парними числами? Яке число потрібно додати до відповіді третього приклада, щоб одержати тисячу?» і т.д.).

6) Розвивати в школярів інтерес до навчання взагалі і до математики зокрема.

Разом з тим результати бесід із учителями математики допоміжних шкіл, аналіз методичної літератури, власні спостереження за педагогічним процесом і лабораторні експерименти з учнями початкових середніх і старших класів показують, що аномальні школярі погано володіють навичками усних обчислень. Зокрема, вони дуже повільно і з помилками складають, і особливо віднімають числа в межах 100, або доповнюють їх до 10, 100 і 1000; погано поділяють на однозначні і двозначні (круглі) числа навіть у цих межах, забувають принцип множення і ділення на одиницю з нулями і т.п. Нерідко від учителів-практиків можна було почути, що учні старших класів усно рахують гірше, ніж учні початкових класів.

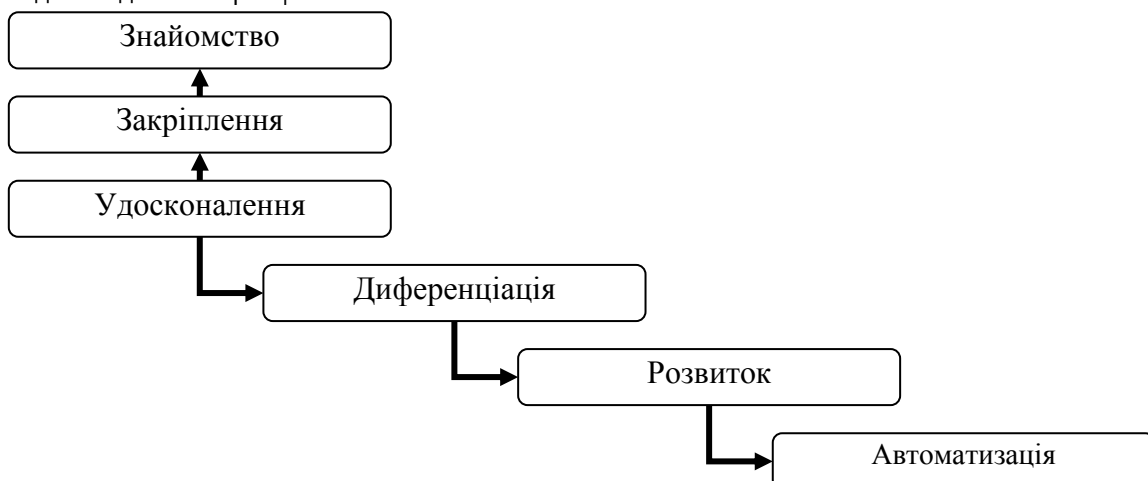
Щоб з'ясувати, у чому причина даного положення речей ми провели також письмове анкетування вчителів математики зі східних і південних областей України (25 учителів, які проходили курси підвищення кваліфікації у Донецькому інституті післядипломної педагогічної освіти, і 18 учителів за нашим проханням надіслали нам відповідь поштою).

Зведений аналіз отриманих даних показав, що серед причин поганого оволодіння учнями допоміжної школи навичками усної лічби можна виділити наступні:

- а) недостатня кількість спеціальних методичних рекомендацій;
- б) відсутність чи обмеженість спеціальних ігор, роздавальних або наочних матеріалів;
- в) формальне проведення занять з усної лічби як просте повторення вивченого, без зв'язку з життям і без ігрових моментів та змагань;

г) епізодичність проблемних питань, логічних вправ і завдань пов'язаних з усною лічбою для дітей у підручниках;

д) відсутність у програмі допоміжної школи планування роботи з усної лічби від класу до класу, від простого до складного за принципом:



Крім зазначених причин можна додати й особливість пізнавальної діяльності аномальних школярів, а також те, на що у своїх відповідях майже не вказували вчителі-практики:

- недостатньо варіюються форми і завдання для проведення усної лічби;
- для усної лічби в основному пропонуються лише приклади і практично відсутні задачі, у тому числі логічні;

- епізодичність зв'язку між практичним досвідом учнів і змістом матеріалів усної лічби.

Щоб установити, якими засобами і методами навчання можна частково виправити ситуацію ми разом з вчителями математики загальноосвітніх спеціальних шкіл № 41 м. Слов'янська та № 33 м. Краматорська організували на уроках таке проведення усної лічби, яке було орієнтоване на формування у учнів лічильно-логічних операцій.

Сутність такого навчання полягала:

- по-перше, у систематичному повторенні на варіативному матеріалі нумерації чисел по усіх вивчених раніше концентрах; а також у повторенні таблиці додавання і віднімання, множення і ділення, а також таблиць співвідношень іменованих чисел;

- у колективному (у т.ч. по типу змагань) пошуку закономірностей чергування чисел, геометричних фігур, прикладів і т.п. для встановлення різних закономірностей чередування елементів різних множин, а також визначення зайвих і з'ясування відсутніх (пропущених) елементів цих множин;

- у навчанні учнів групуванню чисел, геометричних фігур, виражень тощо з обов'язковим обговоренням варіантів і відповідей подібних комбінацій (при цьому обговорювалися всі логічні особливості ситуацій за типом "а що було б якщо...", "як змінився б результат у випадку..." і т.д.)

Якщо проаналізувати специфіку завдань більш детально, то їх можна було б поділити умовно на такі групи:

**1. Завдання на кмітливість, наприклад:**

а) У потязі 14 вагонів. Хлопчик сів у сьомий вагон. Скільки вагонів попереду та позаду від хлопчика?

б) Сходи складаються зі 7 сходів. Яка сходинка буде знаходитися посередині?

в) Знайдіть, на скільки сума чисел одного ряду більше суми чисел другого:

15, 17, 19, 21, 23, 25

14, 16, 18, 22, 24, 20

г) На скільки більше найменше однозначне число, ніж найбільше однозначне число.

**2. Завдання жарту, наприклад:**

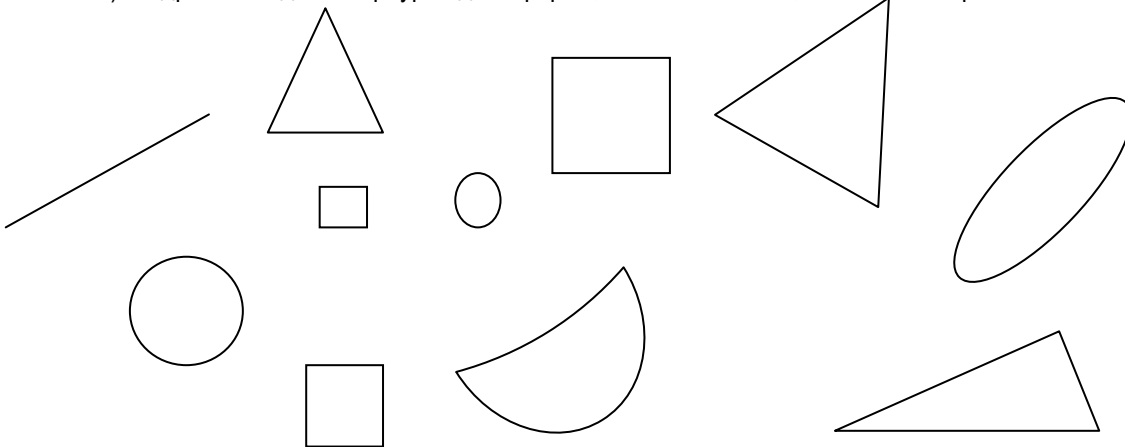
а) На грядці сиділи 6 горобчиків, до них прилетіло ще 5. Кіт підкрався і схватив одного горобчика. Скільки горобчиків лишилося на грядці?

б) Хлопчик написав на папері число 86 и каже своєму товаришу: «Не роблячи ніякого запису, збільш число на 12 и скажи мені відповідь». Трішечки подумавши товариш сказав відповідь. А ви дітки зможете зробити це ж саме?

в) На груші росло 50 груш, а на вербі – на 12 менше. Скільки груш росло на вербі?

**3. Завдання з геометричним змістом. Наприклад:**

а) з відрізком з'єднайте фігури однієї форми, з овалом – іншої, з півколом – третьої.



**4. Завдання комбінаторного характеру, наприклад:**

а) Скільки будь-яких колекцій можна зробити з п'яти однакових маленьких бусинок і двох однакових великих бусинок? Намалюй їх.

б) Склади розклад на завтрашній день, так щоб було по одному уроку математики, читання та малювання. Запиши усі варіанти першими літерами з крапкою.

в) Розставляючи знаки "+" та "-" між числами 9...2...4, склади усі можливі вирази.

**5. Завдання, в яких треба розібратися з відношеннями між об'єктами, наприклад:**

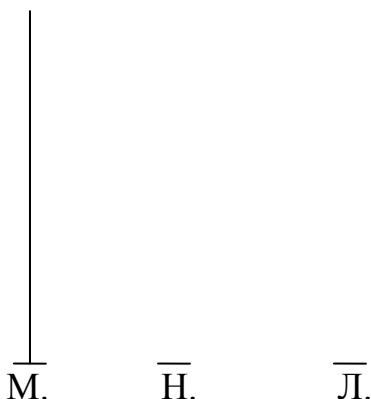
а) стовбур дуба товстіше, ніж стовбур сосни, а стовбур сосни товстіше за стовбур берези. Що товстіше: стовбур дуба або стовбур берези?

б) Ручка дорожче ніж зошит, олівець дорожче ручки. Що коштує дорожче: олівець або зошит?

в) Груша важче яблука, а яблуко важче ніж персик. Що важче: груша або персик?

г) Оля вище Віри, а Віра вище Наталки. Хто вище: Наталка чи Оля?

д) Маша вище ніж Ніна, Ніна вище ніж Ліза. Зріст Маші вказано на малюнку. Покажи зріст Ніни та Лізи. Напиши, хто вище за всіх.



є) Якщо червоний олівець за довжиною однаковий жовтому, то жовтий олівець .... (за довжиною однаковий червоному).

**6. Математичні ігри і фокуси.**

а) Хто перший скаже "сто".

Грають двоє. Перший гравець називає будь-яке ціле число, яке не більше десяти, тобто він може називати 10 і будь яке число, яке менше 10. другий гравець додає до названого числа своє ціле число, яке теж не більше 10, і отриману суму говорить вголос. До цієї суми перший гравець прибавляє знов ціле число, яке не більше 10. і також говорить отриману суму вголос. До нової суми другий гравець додає число, менше 10 до тих пір, поки остаточна сума не буде 100.

**7. Математичні ребуси**

С З Ж

ТІ 100

С ВИ 100 К тощо.

Проведені надалі контрольні зрізи свідчать, що апробована спільно з вчителями методика формування в розумово відсталих учнів усних лічильно-логічних операція виявилася ефективною і заслуговує впровадження у шкільну практику і більш детального теоретичного осмислення. Зокрема, у дітей покращилися такі показники, як ефективність виконання завдань (на 40%), зменшилася кількість грубих помилок (на 30%), та зменшилась кількість часу на роздумування (на 3%).

Ми дійшли до висновку, що заняття з усної лічби потрібно проводити за визначеним планом з наростанням складності, збільшенням варіативності і будувати на числовому матеріалі, що підбирається відповідно до програми допоміжної школи, є близьким до практичного досвіду учнів. Матеріал для усних обчислень надається дуже стисло. Тому при складанні поурочних і тематичних планів вчителю необхідно ретельно продумати і намітити матеріал вправ, а так само види занять з усної лічби та їх організацією.

Не слід давати задачі і приклади випадкового характеру. Усні обчислення повинні бути тісно зв'язані з основною темою уроку, підкоряючи його цільовій настанові. Вони рідко випереджають, а частіше доповнюють ту частину уроку, яка спрямована на вивчення нового матеріалу. Одноманітне застосування тих самих форм усної лічби притупляє інтерес дітей, викликає нудьгу, тому вчитель повинний різноманітити ці види занять. Щоб

підняти культуру усних обчислень на необхідну висоту, більше уваги потрібно приділити точності і швидкості таких обчислень та використання логічних вправ.

При навчанні дітей усному рахунку від учителя допоміжної школи потребується вдумливий, умілий підхід до кожного учня. Варто не забувати, що одні учні лічать правильно, інші часто помиляються, треті рахують хоча і вірно, але дуже повільно, четверті рахують погано, повільно і чекають від вчителя індивідуальної допомоги. Усі ці особливості засвоєння учнями навичок усної лічби необхідно враховувати, інакше яка-небудь з названих категорій учнів може втратити інтерес і бажання рахувати усно.

#### Література

1. **Басюра В. І.** Прийоми усної лічби в молодших класах допоміжної школи / В. І. Басюра. – К.: Вища школа, 1981. – 231 с.
2. **Мершон Б. Л.** Некоторые вопросы методики математики во вспомогательной школе / Б. Л. Мершон, А. А. Хилько. – М.: Просвещение, 1968. – 192 с.
3. **Перова Н. Н.** Методика преподавания математики во вспомогательной школе / Перова Н. Н. – М.: Владос. – 2001. – 408 с.
4. **Спеціальна методика викладання математики в допоміжній школі: Курс лекцій: Навчальний посібник / Упорядники О. В. Гаврилов, О. М. Ляшенко.** – Хмельницький: П.П.Пантук С.Д., 2003. – 272с.
5. **Татьянчикова І. В.** Усна лічба як засіб активізації розвитку пізнавальних процесів в учнів з інтелектуальними порушеннями на уроках математики в допоміжній школі / І. В. Татьяначикова // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка, – 2010, №10 (197) травень (частина 1). – 2010. – С. 208–213.

#### References (transliterated)

1. **Basyura V. I.** Priyomy usnoyi lichby v molodshyh klasah dopomizhnoyi shkoly / V. I. Basyura. – K.: Vyshe shkola, 1981.– 231s.
2. **Mershon B. L.** Nekotorye voprosy metodiki matematiki vo vspomogatelnoy shkole / B. L. Mershon, A.A. Hilko. – M.: Prosveshenie, 1968-192s]
3. **Perova N. N.** Metodika propodavaniya matematik vo vspomogatelnoy shkole / N. N. Perova. – M.: Vlados.– 2001. – 408 s.
4. **Spetsialna metodika vykladannya matematyky v dopomizhniy shkoli: Kurs lektsiy: Navchalniy posibnyk / Yporiadniku O. V. Gavrylov, O. M. Lyashenko.** – Hmelniitskiy: P.P. Pantyuk S.D., 2003 – 272 s.
5. **Tatsyanchikova I.V.** Usna lichba yak zasib aktyvizatsii rozvytku piznavalykh processiv v uchniv z intellektualnyu porushennyamy na urokah matematyky v dopomizhniy shkoli / I. V. Tatsyanchikova // Visnyk Luganskogo natsionalnogo universytetu im. T.G. Shevchenka, – 2010, №10 (197) traven (chastyna 1 ). – 2010. – S.208–213.

#### **Дубовський С. О. Шляхи вдосконалення усної лічби в старших класах допоміжної школи.**

Математика, як дисципліна в допоміжній школі містить у собі багатий потенціал для розвитку в учнів психічних процесів сприйняття, мислення, уваги, мови і пам'яті. Особливе значення з цієї точки зору має розв'язання арифметичних задач та проведення роботи з усної лічби. Усна лічба допомагає дітям краще адаптуватися до реального життя, знайомить їх з кількісними характеристиками навколишньої дійсності. Уміння швидко і правильно робити відносно нескладні обчислення в розумі має велике практичне значення, а також сприяє розвитку у них пізнавальних процесів і засвоєнню навчального матеріалу як з математики, так і з суміжних дисциплін. У статті розглянуті деякі шляхи удосконалення усної лічби в старших класах допоміжної школи з урахуванням особливостей їх пізнавальної діяльності. В якості пріоритетних виділяються певні види робіт і завдань для учнів, а саме: логічні задання, завдання-карти, комбінаторні вправи, математичні ігри, фокуси та ребуси. Проведені після навчального експерименту контрольні зрізи свідчать, що запропонована система роботи з формування в учнів допоміжної школи лічильно-логічних операцій виявилася досить ефективною і заслуговує впровадження в шкільну практику і більш детального теоретичного осмислення.

*Ключові слова:* учні з вадами розвитку, усна лічба, навички усних обчислень, прийоми усної лічби.

#### **Дубовский С. А. Пути усовершенствования устного счета в старших классах вспомогательной школы.**

Математика, как предмет во вспомогательной школе содержит в себе богатый потенциал для развития у учащихся психических процессов восприятия, мышления, внимания, речи и памяти. Особое значение с этой точки зрения имеет решение арифметических задач и проведение работы по устному счету. Устный счет помогает детям лучше адаптироваться к реальной жизни, знакомит их с количественными характеристиками окружающей действительности. Умение быстро и правильно делать относительно несложные вычисления в уме имеет большое практическое значение, а также содействует развитию у них познавательных процессов и способствует усвоению учебного материала как по математике, так и по смежным дисциплинам. В статье рассмотрены некоторые пути усовершенствования устного счета в старших классах вспомогательной школы с учетом особенностей их познавательной деятельности. В качестве приоритетных выделяются определенные виды работ и заданий для учеников, а именно: логические задания, задания-шутки, комбинаторные упражнения, математические игры, фокусы и ребусы. Проведенные после обучающего эксперимента срезы свидетельствуют о том, что предложенная система работы по формированию счетно-логических операций оказалась весьма эффективной и заслуживает внедрения в школьную практику и более детального теоретического осмысления.

*Ключевые слова:* ученики с нарушением развития, устный счет, навыки устных вычислений, приемы устного счета.

#### **Dubovskiy S. The ways of improved of oral counting in senior classes of auxiliary school.**

Mathematics as a discipline in special school has a rich potential for the development of students' mental processes of perception, thinking, attention, language and memory. Of particular importance from this point of view must solve math problems and conduct of the oral counting. Oral counting helps children better adapt to real life, acquaints them with the quantitative characteristics of reality. The ability to quickly and accurately make a relatively simple calculations in your mind is of great practical importance, but also contributes to the development of their cognitive processes and learning of mathematics as well as from related disciplines. This article discusses some ways to improve oral counting in senior classes auxiliary, taking into account the characteristics of their

cognitive activity. As highlighted some priority activities and assignments for students, namely exactly: logical tasks, tasks with double sense, combinational exercises, mathematical games, tricks and puzzles. The tests which were made after educational experiment show that suggested work system is effective. It merits implementation into school practice and more detailed theoretical understanding

*Key words:* pupils with defect of the development, spoken count, skills of the spoken calculations, receiving the spoken count.

Стаття надійшла до редакції 31.10.2013 р.

Статтю прийнято до друку 04.11.2013 р.

Рецензент: д.п.н., проф. І.В.Дмитрієва

УДК 159, 922, 76 – 056. 264: 376 – 053.5

## ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У ДІТЕЙ З ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНИМИ ВАДАМИ МОВЛЕННЯ В УМОВАХ БІЛІНГВІЗМУ

Дуленчук Ю.А.

У сучасних умовах дошкільного навчально-виховного процесу, особливого значення набуває пошук ефективних інноваційних шляхів підготовки дітей з вадами мовлення до шкільного навчання. Удосконалення системи освіти вимагає більш глибокого вивчення стану комунікативно-мовленнєвої підготовки дитини до школи. Від організації процесу підготовки до навчання, змісту, методичного наповнення, використання особистісно-зорієнтованого підходу у проведенні корекційної роботи залежить не тільки ефективність навчання, а і його якість, вплив на формування цілісної особистості дитини, яка має мовленнєві порушення.

Розглядаючи процес формування комунікативних умінь дошкільників у єдності та взаємозв'язку навчання і виховання індивідуальної особистості на сучасному етапі розвитку освіти гостро постає питання необхідності навчання та спілкування дошкільників рідною мовою, адже від стану володіння мовою, якою проводиться виховання у дошкільних, а згодом, і навчання у шкільних закладах, залежать успіхи у засвоєнні всіх отриманих знань, що показало обстеження дітей з фонетико-фонематичними вадами мовлення. Отже, проблема вивчення білінгвізму (двомовності) належить до однієї з найскладніших у мовознавчій науці. Її загальні, принципові положення достатньо досліджені відомими лінгвістами, психологами, методистами, лінгводидактами: У.Вайнрай, Є.М.Верещагін, Ю.Д.Дешерієв, Ю.О.Жлуктенко, В.М.Русанівський, С.В.Семчинський, А.Є.Супрун, Н.В.Імедадзе, М.Б.Успенський, М.М.Шанський, О.Н.Хорошкова, Л.В.Щерба та ін. Недостатній рівень володіння рідною мовою та поверхові знання близькоспорідненої мови призводять до негативного перенесення навичок із рідної (першої) мови на ту, що вивчається пізніше і мають назву інтерференції. Змішуючись, наявність специфічних вад мовлення та вплив інтерференції створюють стійкі помилки, які важко усуваються та чинять пагубний вплив на засвоєння і розвиток мовленнєвої системи дошкільників. Дослідженню навчання української мови у дошкільних та шкільних навчальних закладах в умовах двомовності та багатомовності були присвячені роботи українських науковців: А.М.Богуш, В.А.Ляпунової, І.О.Луценко, Л.І.Казанцевої, О.Є.Дем'яненко, В.А.Козлової, Е.Р.Анафієвої, Н.В.Притулик, В.А.Трунової та ін., де розкриті основні питання з розвитку мовлення, індивідуалізація навчання, висвітлено прояви інтерференції та транспозиції у засвоєнні лексики, формування орфоепічних навичок, пропедевтики порушень письма та ін. Але, на сьогодні в сучасній логопедії, проблема дослідження двомовності у дошкільників з ФФВМ не вивчалась.

Домінуюча стійка тенденція сьогодення полягає у наданні пріоритету комунікативній лінії діяльності дошкільників з мовленнєвими порушеннями і разом з тим у виявленні та проведенні корекції недостатньої уваги, щодо формування зв'язного висловлювання дітей. Отже, розробка змісту проблеми формування комунікативних умінь у дітей з вадами мовлення була обумовлена низькими показниками діагностичного обстеження умінь комунікативно-мовленнєвої діяльності старших дошкільників з ФФМ. Ми передбачаємо, що створені нами корекційні психолого-педагогічні умови забезпечать ефективну корекцію комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей з ФФМ.

Визначивши негативний вплив інтерференції на фонетичному, граматичному та лексичному рівнях, що було завданням нашого дослідження, ми підійшли до вирішення наступного – формувального етапу. Мета експериментального дослідження полягала в тому, щоб шляхом спеціально організованої, обґрунтованої, поетапної корекційної (логопедичної) роботи педагогів групи, логопеда, співпраці з батьками запровадити методику формування і розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь та навичок у дошкільників з фонетико-фонематичними вадами мовлення за умов білінгвізму, що забезпечить корекцію ФФВМ в умовах двомовного спілкування.